

Samtökin Hollvinir RÚV

kt. 411203-2390

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Efni: Umsögn Hollvinasamtaka Ríkisútvarpsins um frumvarp til laga um Ríkisútvarpið ohf, 56. mál.

Ofangreint frumvarp hefur borist samtökunum til umsagnar og gera þau eftirfarandi athugasemdir:

Grundvallarstefna Hollvinasamtaka Ríkisútvarpsins er andstaða við hlutafélagavæðingu þess. Samtökin telja að með því að gera Ríkisútvarpið að hlutafélagi í eigu hins opinbera verði hlutverki þess sem þjóðarútvarps ógnað. Ríkisútvarpið hefur hingað til haft skyldum að gegna umfram það sem markaðsfyrirtæki sinna, s.s. mikilvægu öryggishlutverki og framleiðslu á íslensku menningarefni fyrir útvarp og sjónvarp.

Vegna eðlis hlutafélaga er ljóst að með því að gera Ríkisútvarpið að opinberu hlutafélagi rofna þau tengsl sem það hefur haft sem þjóðarútvarp með menningarlega og samfélagslega ábyrgð. Þess vegna leggjast samtökin gegn frumvarpi þessu.

Í **1. grein** frumvarpsins, sem varðar eignaraðild, er að vísu ákvæði um að ekki megi selja félagið eða hluta þess og hnykkt á því í athugasemdum með frumvarpinu að engin áform séu um slíkt. En öllum lögum má breyta sé fyrir því meirihluti á Alþingi og Hollvinasamtökin minna á að sporin hræða vegna þess að hingað til hafa opinber fyrirtæki sem breytt hefur verið í einkafyrirtæki nær undantekningarlaust verið seld. Þá má benda á að áformuð breyting gerir RÚV að **eign**, sem kallar á aðrar áherslur. RÚV verður fyrst og fremst rekstrareining í stað þess að það verði sjálfstætt, virkt, skapandi og gagnrýnið afl í samfélaginu.

Á Alþingi heyrast háværar raddir um að rétt sé að einkavæða Ríkisútvarpið og meirihlutavilji þingsins getur breyst fyrr en varir. Minna má á að frumvarp um einkavæðingu Ríkisútvarpsins var lagt fram á 132. þingi.

II. kafli Hlutverk og skyldur

3. grein Útvarpsþjónusta í almannabágu

Hollvinasamtökin gera athugasemd við **2. mgr. 3. greinar** frumvarpsins þar sem segir að Ríkisútvarpið skuli senda út til alls landsins og næstu miða „að minnsta kosti“ eina hljóðvarps- og sjónvarpsdagskrá árið um kring, sem samtökin telja að geti leitt til þess að Ríkisútvarpinu ohf. yrði gert mögulegt að leggja niður Rás 2. Hún er að mati samtakanna mikilvægur hluti af Ríkisútvarpinu þar sem hún flytur meðal annars nýja, íslenska tónlist miklu fremur en aðrar útvarpsstöðvar og hefur auk þess mjög víðtæka hlustun, skv. hlustendakönnunum.

Það er mikilvægt að hafa í huga í þessu sambandi að Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur meðal annars komist að þeirri niðurstöðu að opinbert útvarp sem fær ríkisstyrk skuli vera fært „um að bjóða samfélaginu í heild fjölbreytta dagskrá, í samræmi við kvaðir sínar eins og aðildarríkin

skilgreina þær. Í þessu samhengi er rétt að opinberir útvarpsrekstraraðilar leitist við að ná til stórs hóps áhorfenda eða áheyrenda.“¹

Hollvinasamtökin gera einnig athugasemd við **3. og 4. mgr. 3. greinar**, þar sem fjallað er um þá skyldu að framleiða og dreifa hvers konar útvarpsefni.. o.s.frv.

Drög að þjónustusamningi sem menntamálaráðherra og útvarpsstjóri kynntu í september sl. boða aukningu á íslensku efni í dagskrá og aukna samvinnu við sjálfstæða framleiðendur. RÚV skuldbindur sig til að gerast kaupandi eða meðframleiðandi að leiknu sjónvarpsefni, kvikmyndum, heimildamyndum eða öðru sjónvarpsefni og verja til þess að lágmarki 150 milljónum kr. á ári frá og með árinu 2008. Árið 2009 hækkar upphæðin í 200 millj. kr. og verður 250 millj. kr. eftir fimm ár. Ýmsar aðrar áherslur í samningsdrögunum vísa líka veginn fyrir íslenskt almannautvarp, til dæmis ákvæði um meiri textun.

Samtökin fagna því að stefnt skuli að því að efla innlenda dagskrárgerð frá því sem nú er til að Ríkisútvarpinu verði gert kleift að sinna menningarlegu hlutverki sínu. Hins vegar benda samtökin á að þeir sem til þekkja telja að það fé sem þar er lofað hrökkvi skammt.

Í **3. mgr.** segir ennfremur: „Efnið skal fullnægja eðlilegum kröfum almennings um gæði og fjölbreytni.“ Hvað eru „eðlilegar kröfur um gæði og fjölbreytni“, hver metur þær og fylgir þeim eftir? Í athugasemdum með frumvarpinu er einmitt vísað til fyrirkomulags á Norðurlöndum. Þar er þó ekki tilgreint að í Noregi er 14 manna útvarpsráð (Kringkastningsráð) sem hefur það hlutverk að leggja meginlínur í dagskrárstefnu og fylgjast með gæðum efnis, auk níu manna stjórnar NRK..

Þá gera Hollvinasamtökin athugasemd við **4. mgr. 3. greinar** þar sem segir „...og með þeim hætti tryggja hlutlæga upplýsingagjöf um íslenskt samfélag“. Samtökin telja orðið „hlutlæga“ ekki nógu skýrt og að betra væri að ítreka skyldu RÚV til hlutlausrar umfjöllunar t.d. með því að segja heldur: „...ávallt gæta óhlutdrægni í umfjöllun en jafnframt leggja rækt við heilbrigða samfélagsumræðu og skoðanaskipti.“

Hollvinasamtökin gera athugasemd við orðalag **6. greinar** (Efni á erlendu máli) þar sem segir að lögð skuli áhersla á að allt tal og texti sé á lýtalausnu íslensku máli. Rétt væri að taka tillit til fólks af erlendum uppruna og láta þess t.d. getið að málfar nýbúa geti verið undanþeginn þessu ákvæði.

III. kafli Stjórnskipulag Ríkisútvarpsins ohf. 8. grein

Samkvæmt þessari grein fer menntamálaráðherra einn með eignarhlut íslenska ríkisins í Ríkisútvarpinu ohf. Að mati Hollvinasamtakanna færir það allt of mikil völd í hendur ráðherra. Hlutafélag með einum hluthafa þýðir líka að það vantar aðhald annarra hluthafa, sem er fyrir hendi í venjulegum hlutafélögum. Hvað er þá eftir af hlutafélagshugmyndinni og hvernig mun þessi eini hluthafi (ríkið) bregðast við samkeppni? Mun hann t.d. „leyfa“ að hlutafélagið verði gjaldþrota?

Bent hefur verið á að hlutafélagiformið henti illa starfsemi sem er á höndum ríkisins. Þess vegna hefði jafnvel verið æskilegra að finna nýtt félagsform fyrir opinber hlutafélög, þar sem hægt væri að nýta það besta frá hlutafélagsformi annar vegar og hins vegar frá ríkisrekstri.

¹ Sbr. bréf ESA dags. 23. apríl 2004 „Beiting reglna um ríkisaðstoð við opinberan útvarpsrekstur“.

Athugasemdir við 9. grein:

Starfssvið stjórnarinnar

Stjórn Ríkisútvarpsins ohf. er ætlað að vera yfir rekstri opinbera hlutafélagsins en ræður engu um dagskrá. Hollvinasamtökin telja að það vanti faglegt dagskráráð, sem hafi það hlutverk að leggja meginlínur í dagskrárstefnu og fylgist með því hvernig hún er útfærð. Dagskráráðið ætti jafnframt að fylgjast með að RÚV ohf. ræki hlutverk sitt sem almannaútvarp. Þetta hlutverk getur stjórnin þó því aðeins haft að hún sé óháð framkvæmdavaldinu á hverjum tíma vegna þess að RÚV verður að vera sjálfstætt afl í samfélaginu.

Eitt af skilyrðum ESA fyrir ríkisstyrktum, opinberum útvarpsrekstri, er að óháð stjórnvald sinni eftirliti með því að þjónusta útvarpsins sé í samræmi við fyrirmæli. Ekki er gert ráð fyrir því í frumvarpinu.

Að okkar mati er ekki kveðið nógu fast og skýrt að orði um menningarlega skyldu Ríkisútvarpsins í frumvarpinu. Meginhlutverk Ríkisútvarpsins á að vera metnaðarfull innlend dagskrárgerð sem einkareknar stöðvar myndu ekki sinna vegna of mikils kostnaðar og Ríkisútvarpið á að standa vörð um tunguna, menninguna og lýðræðið. Það á ekki að vera óvirkur miðill heldur skoða, skilgreina og vera virkur þátttakandi í þjóðlífi og menningu. Það er forsenda þess að við viljum hafa ríkisrekinn fjölmiðil og það er þjónusta sem íslenska þjóðin vill og á rétt á.

Þetta sjónarmið er mjög í samræmi við það sem segir í ESA-plagginu (Beiting reglna um ríkisaðstoð við opinberan útvarpsrekstur): „Opinber útvarpsrekstur gegnir mikilvægu hlutverki við að stuðla að menningarlegri fjölbreytni í hverju landi við að miðla námsefni í formi dagskrárefnis, við að upplýsa almennig á hlutlægan hátt, við að tryggja fjölhyggju og miðla gæðaaafþreyingu með lýðræðislegum hætti og án endurgjalds.“ Á öðrum stað segir að í ljósi þess menningarlega, félagslega og lýðræðislega hlutverks sem opinber útvarpsrekstur gegni í þágu almannahagsmuna „hafi [hann] grundvallarþýðingu við að tryggja lýðræði, fjölræði, fjölbreytni í menningu og tungumálum.“

Samkvæmt frumvarpinu verður stjórn RÚV ohf. skipuð fimm mönnum, sem kosnir verða hlutfallskosningu á Alþingi, og þar með ræður öllu pólitískur meirihluti hverju sinni. Stjórnin ræður útvarpsstjóra og getur rekið hann fyrirvaralaust, en það getur þýtt ósjálfstæði útvarpsstjóra gagnvart, hvort tveggja gagnvart stjórninni og menntamálaráðherra, sem er handhafi eina hlutabréfs RÚV ohf..

Hollvinasamtökin leggja áherslu á að lengra verði gengið í að losa stjórn Ríkisútvarpsins ohf. undan hinu flokkspólitíska valdi og meirihlutavaldi Alþingis hverju sinni en gert er í frumvarpinu og telja nauðsynlegt að nánar sé kveðið á um stjórn Ríkisútvarpsins. Ef það á að vera lýðræðisleg stofnun verðum við að líta framhjá þrengstu skilgreiningu á fulltrúalýðræði og taka upp fyrirkomulag sem gæti leitt til almennari sáttar um það. Það verður að mati Hollvinasamtakanna best gert með því að fara í gagnstæða átt við þá stefnu sem mörkuð er í frumvarpinu og hafa æðstu stjórn stofnunarinnar enn breiðari en þar er gert ráð fyrir.

Víða í nágrannalöndum okkar er æðsta stjórn ríkisútvarps skipuð fulltrúum ýmissa fjölmennra hópa í þjóðfélaginu. Innan Hollvinasamtakanna hefur verið rædd sú hugmynd að æðsta stjórn Ríkisútvarpsins verði að hluta til akademísk, þ.e. í henni ættu sæti lýðræðislega kjörnir fulltrúar stjórnmalaflokka á Alþingi ásamt fulltrúum almennings, eigenda útvarpsins, þeirra sem nýta sér þjónustu þess. Ýmsar hugmyndir hafa verið nefndar um stærð Akademiunnar, allt frá 10 manns upp í 20–30. Þar eigi sæti fulltrúar ýmissa almennasamtaka, íþróttahreyfingar, verkalýðshreyfingar, háskólasamfélagsins, blaðamanna, nýbúa og ekki síst

starfsmanna Ríkisútvarpsins; það má hugsa sér að í þessu ráði verði jöfn skipting kynjanna og þar verði fulltrúar allra landshluta. Seta í ráðinu væri mikilsverð viðurkenningar- og virðingarstaða. Í það væri valið hið hæfasta fólk með víða sýn yfir samfélagið. Meðal helstu verkefna þess væri að velja útvarpsstjóra til ákveðins tíma (þriggja til fimm ára), sem ætti að okkar mati að vera menningar- og fjölmiðlamaður, og fylgjast með því að hann og hans fólk ræki hlutverk sitt gagnvart þjóðinni og markmiðum Ríkisútvarpsins. Þá ætti hlutverk Akademiunnar að vera að standa vörð um fagleg sjónarmið og frelsi Ríkisútvarpsins gagnvart utanaðkomandi þrýstingi. Þetta þekkist víða annars staðar, líkist meðal annars því sem nefnt er *Board of Governants* hjá BBC

En forsenda þess að slíkt ráð geti starfað er að skýrt sé kveðið á um það í lögunum hvaða þjónustu Ríkisútvarpið á að veita Íslendingum. Á grundvelli þessara ákvæða laganna ætti Akademian að taka þátt í að gera þjónustusamning þar sem þessi þjónusta væri skilgreind nánar, grundvallarlínur í dagskrárstefnu lagðar, og þjónustusamningurinn væri endurnýjaður á fjögurra til fimm ára fresti.

Enda telur ESA að nauðsynlegt sé að skilgreina vel opinbera útvarpsþjónustu og gera um það formlegan samning, sem æskilegt sé að „yfirvald eða til þess skipaður aðili“ hafi eftirlit með. Slíkur eftirlitsaðili er ennfremur í samræmi við tilmæli Evrópuráðsins nr. E (96) 10 um að tryggja sjálfstæði almannaútvarps, sem var samþykkt í ráðherraráðinu 11. september 1996.

10. gr. Útvarpsstjóri hefur að mati Hollvinasamtakanna óæskilega mikil völd innan stofnunarinnar, því hann ræður alla starfsmenn og er jafnframt æðsti yfirmaður allrar dagskrárgerðar.

IV. KAFLI Tekjur Ríkisútvarpsins ohf.

Hollvinasamtökin hafa miklar efasemdir um að þeir sem sætta sig illa eða ekki við beint afnotagjald sætti sig frekar við nefskattinn. Helsti galli nefskatta er augljóslega að þeir leggjast þyngst á þá sem hafa lágar tekjur, þeir geta þurft að greiða hátt hlutfall af tekjum sínum þegar allir greiða sömu krónutölu. Þá eru skattfrelismörk skv. frumvarpinu með þeim annmarka að eingöngu er miðað við almennar tekjur, þ.e. launatekjur o.þ.h. en ekki fjármagnstekjur. Allstór hópur manna hefur miklar tekjur af eignum en lágar launatekjur og yrði samkvæmt þessu undanþeginn gjaldinu.

V. KAFLI Ýmis ákvæði

12. gr. Lög um hlutafélög o.fl.

Hollvinasamtökin fagna því að Upplýsingalög skuli eiga að gilda um Ríkisútvarpið ohf.

Hollvinasamtökin telja mikilvægt að eigandi Ríkisútvarpsins, þjóðin, eigi aðgang að öllum upplýsingum og að öll stjórnslá sé gagnsæ.

Ákvæði til bráðabirgða

I. Stofnun hlutafélags um Ríkisútvarpið

Í greininni Ákvæði til bráðabirgða I er mælt fyrir um að menntamálaráðherra ákveði heildarfjárhæð hlutfjár í Ríkisútvarpinu verði það gert að hlutafélagi. Samtökin ítreka andstöðu sína við hlutafélagavæðinguna, en samkvæmt ákvæðinu getur menntamálaráðherra ákveðið að leggja fram meira hlutfé en 5.000.000 (fimm milljónir) króna, kjósi hann það. Hollvinasamtök Ríkisútvarpsins hvetja menntamálaráðherra eindregið til að leggja fram hærri upphæð þar sem þessi hlutfjárupphæð er smánarlega lág og bendir ekki til þess að efla eigi rekstur Ríkisútvarpsins. Með myndarlegu framlagi gæfist tækifæri til að lyfta Ríkisútvarpinu með

grettistaki upp úr þeim pytti fálætis, sem það hefur legið í um árabíl, og möguleikar skapaðir á því að Ríkisútvarpið standi raunverulega undir nafninu „*útvarp allra landsmanna*“.

Samtökin binda þó vonir við að myndarlega verði staðið að stofnun Ríkisútvarpsins ohf þegar höfð eru í huga orð menntamálaráðherra í umræðum um málefni RÚV á þingi sl. vor, en þar sagði hún orðrétt: „Það er til skriflega að það mun vera tryggt að eiginfjárlutfall Ríkisútvarpsins ohf. við stofnun þess verði 10–12%.“

II. Réttindi starfsmanna

Hollvinasamtökin telja brýnt að staðinn verði vörður um réttindi og hagsmuni starfsmanna og taka samtökin undir umsagnir stéttarféлага um þetta frumvarp hvað það varðar.

Að lokum vilja Hollvinasamtökin koma því á framfæri að eðlilegt hefði verið að breytingar á lögum um Ríkisútvarpið væru gerðar með hliðsjón af og í tengslum við lagabreytingar sem nú er unnið að og snerta aðra ljósvakamiðla.

6. nóv. 2006, fyrir hönd Samtaka Hollvina Ríkisútvarpsins:

Margrét Sværisdóttir

Margrét Sværisdóttir, formaður

Valgeir Sigurðsson, varaformaður

Þór Magnússon gjaldkeri

Þorgrímur Gestsson ritari

Viðar Hreinsson

Ragnheiður Tryggvadóttir

Hörður Áskelsson